

Відгук
офіційного опонента
кандидата історичних наук, доцента
Данильця Юрія Васильовича
на дисертацію ФЕДЧУКА ОЛЕКСАНДРА МИКОЛАЙОВИЧА
«ВОЛИНСЬКА ДУХОВНА СЕМІНАРІЯ В УМОВАХ
РАДЯНСЬКОЇ ТОТАЛІТАРНОЇ СИСТЕМИ (1945–1964 РР.)»
подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук
за спеціальністю 07.00.01 – історія України

В останні роки, завдяки надання доступу до архівних фондів, перед дослідником відкрився широкий діапазон можливостей щодо вивчення раніше заборонених тем. Серед таких є діяльність церковних парафій, монастирів, єпархіальних управлінь, окремих діячів церкви. Історики отримали право об'єктивно оцінити державну політику радянської тоталітарної системи, котра, протягом багатьох років, намагалася знищити церкву та релігію загалом, замінивши її атеїстичним світобаченням. Однією із таких спроб заповнити «білі плями» вітчизняної історії є дисертаційне дослідження Федчука О.М.

На основі ретельного вивчення наукового доробку дисертанта – рукопису кандидатської дисертації (загалом 251 стор.) та автореферату (20 стор.), можна твердити про наступне.

Не викликає сумнівів актуальність теми кандидатської дисертації, обраної здобувачем Федчуком О.М. Після проголошення незалежності України проблематика церковної історії зайняла пріоритетне місце в дослідження українських істориків. Погоджуємося з автором, що для поширення ідеологічного впливу на віруюче населення радянська влада прагнула взяти під контроль підготовку священницьких кадрів РПЦ, щоб за таких умов підготувати лояльне для себе духовенство (с. 19 дисертації).

Дисертація виконана в рамках наукової теми «Україна за нової та новітньої доби: суспільство, політика культура», що її розробляє кафедра нової та новітньої історії України Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Сформульовані у кандидатській дисертації Федчука О.М. наукові положення та висновки загалом є обґрунтованими і достовірними. У вступі чітко сформульовано актуальність та мету дисертаційного дослідження. Для розв'язання поставленої мети дисертант поставив 9 наукових завдань, що цілком достатньо для такого виду робіт. Як на нашу думку, друге наукове завдання, що стосується процесу відновлення на Волині церковно-парафіяльної структури Московського патріархату після визволення краю від німецької окупації, є зайвим та виходить поза межі предмету дослідження.

Наукова новизна дисертації Федчука О.М., по-перше, полягає у сумлінній багатолітній розробці маловідомих пластів неопублікованих документів. Загалом у списку використаних джерел подано близько 200 позицій назв неопублікованих документів та окремих справ, які зберігаються у 9 архівних установах: трьох загальнодержавних, шести обласних, місцевих та церковних. Автор зібрав та опрацював 5 інтерв'ю з діячами, що мали певне відношення до діяльності ВДС. Зокрема, у Центральному державному архіві вищих органів влади України, м. Київ опрацьовано 21 справу, в Центральному державному архіві громадських об'єднань України, м. Київ – 9 справ, Галузевому державному архіві Служби безпеки України – 6 справ. Найбільшу частку документів виявлено в Державному архіві Волинської області (107 справ), котрі зберігаються у 4 фондах.

По-друге, у дослідженні показано навчально-виховний процес у семінарії, спрямований на формування радянського типу духовенства; відтворено хід поетапної русифікації ВДС; уточнено: особові відомості про викладачів та семінаристів; методи контролю за навчальним закладом уповноваженого Ради у справах РПЦ.

Здобувач Федчук О.М. основні положення своєї кандидатської дисертації всебічно й повно виклав у 13 опублікованих наукових статтях та монографії, 5 з яких поміщено у фахових вітчизняних виданнях, 1 – у зарубіжному журналі, 7 – в інших наукових збірниках та матеріалах конференцій. Крім того, впродовж шести років (2012-2018) матеріали дисертації апробовано у виступах на 9 наукових конференціях (Луцьк, Мукачево, Київ, смт. Стара Вижівка Волинської області). Отже, бачимо досить тривалу працю над дисертаційним дослідженням.

У дисертації кожен підрозділ закінчується короткими узагальненнями, а кожен розділ – стислими підсумками. Разом ці узагальнення і підсумки складають основу розгорнутих прикінцевих висновків дисертації. Висновки до дисертаційного дослідження свідчать, що здобувач в цілому виконав поставлені наукові завдання. Вони є самостійними та аналітичними.

Автореферат Федчука О.М. оформлений відповідно до діючих вимог і відображає основний зміст та висновки роботи, розкриває методику дослідження. Основні положення дисертації та автореферату є ідентичними.

Водночас уважне ознайомлення з авторефератом і рукописом кандидатської дисертації Федчука О.М. спонукає висловити низку зауважень:

1. Щодо структури. Дисертація складається з чотирьох розділів і одинадцяти підрозділів, які за обсягом істотно відрізняються один від одного. Кожен розділ, за винятком четвертого, має по три підрозділи. У першому розділі – 29 сторінок, у другому – 40, у третьому – 45, четвертий – 43. Тобто, самі розділи є в основному співмірними. Однак, якщо звернути увагу на підрозділи, то тут зустрічаємо значну різницю. Наприклад між найменшим і найбільшим за обсягом підрозділами співвідношення складає приблизно 1:5. Мова йде про найменший підрозділ (1.3. Методологія дослідження, 5 стор.) і найбільший (4.2. Обмеження роботи закладу та його закриття, 23 стор.). З нашої точки зору, авторський текст дисертації мусить

бути структурно збалансованим, пропорційним, тобто підрозділи повинні вийти приблизно рівновеликими.

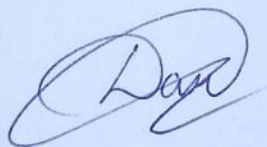
2. Як на нашу думку, автор досить поверхово підійшов до аналізу джерельної бази дослідження. Огляд джерел у дисертації склав усього 9, 5 сторінки. Якщо дотримуватися вимог щодо оформлення дисертацій, то там сказано, що огляд джерел та літератури не повинен перевищувати 20% загального обсягу роботи. Таким чином, дисертант міг розширити цей підрозділ та розділ загалом із 29 до 37-38 сторінок. Не зрозумілим є підхід щодо характеристики джерел. Наприклад, документам ЦДАВО (21 позиція) в списку використаних джерел дисертант приділив 2 сторінки, приблизно стільки ж він аналізує документи ДАВО, з якого використано 107 справ. Неповна сторінка присвячена огляду 9 справ ЦДАГО, а аналогічному за наповненням ДАРО (8 справ) – виділено всього 1 речення із 4 рядків. Також невеличкий абзац дослідник присвятив аналізу документів Галузевого державного архіву Служби безпеки України. Аналогічно було проаналізовано і чотири архіви церковних установ. Про документи, що виявлено в даних установах йдеться у 2 абзацах. Мова йде про: Архів Волинського єпархіального управління УПЦ, Архів Луцько-Волинського єпархіального управління УПЦ КП, Поточний архів Волинської духовної семінарії та Поточний архів Луцької Свято-Покровської церкви. Разом з тим, у списку використаних джерел названі архіви представлені 32 позиціями. Аналіз опублікованих джерел, зокрема збірників документів, також є досить фрагментарним. Не проаналізовано також спогади очевидців, зібрані самим автором, дослідник вдається лише до перелічення імен осіб та їх відношення по ВДС.

3. Дисертант міг більш ширше подати параграф «1.3. Методологія дослідження». Аналіз тоталітарної системи можна розглянути спираючись на теорії запропоновані дослідниками починаючи від Ханни Арендт, Карла Фрідріха і Збігнева Бжезинського, завершуючи Тімоті Снайдером та Ен Еплбаум.

4. У вступі до кандидатської дисертації (с. 20) вказано, що в роботі подано три додатки: словник термінів; біограми керівництва ВДС; біограми архієреїв – випускників ВДС. Тоді як в авторефераті (с. 3-4) зазначається, що три додатки містять: словник термінів; біограми викладачів ВДС; біограми учнів ВДС. Безпосередньо в дисертації ми бачимо два додатки: Додаток А. Словник термінів та Додаток Б. Біограми керівництва Волинської духовної семінарії (с. 228-251).

Висловлені зауваження, втім, не применшують позитивного враження від дисертації. Вважаємо, що Федчука О.М. заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. Його кандидатська дисертація в цілому відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання...», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України. Ця дисертація, подана до захисту у вигляді рукопису, є кваліфікованою працею. Вона виконана особисто здобувачем, містить обґрунтовані результати і положення, розв'язує важливу проблему, характеризується єдністю змісту, свідчить про значний особистий внесок здобувача у вивчення окремого напрямку в історичній науці.

Офіційний опонент

Доцент кафедри історії України
Ужгородського національного університету,
кандидат історичних наук,
Данилець Юрій Васильович

8 жовтня 2018 р.

Підпис доц. Данильця Ю.В. засвідчую:

УжНУ

Вчений секретар

Мельник О.О.